

ՏԱՐԱԶԸ ԼՈՅՍ Է ՏԵՄԵՆՈՒՄ ՇԱՐԱԹԸ ՄԻ ԱՆԳԱՄ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

№ 25 կիրակի յուլիսի 10

հինգերորդ տարի

Ն Ի Է Ր N-Ի Ն

Ես չեմ երգում, այն քո շնչով են միայն
կենդանանում սրտիս տկար հնչիւններ,
Դու ապրում ես երգերիս մէջ տիրաձայն,
Այն քո սէրն է շարժում իմ հոգու լարերը:

Ես չեմ երգում, այս կրծքի տակ անհանգիստ
Այն քո սիրտն է թրթրում, զարկում միշտ յուզւած,
Եւ անսպառ բերկրանք և վիշտ ու կսկիծ,
Դո՛ւ ես միայն, դու, իմ ընկեր անմոռաց:

Այս հովտի մէջ դու, պահապան իմ հրեշտակ,
Միշտ առաջս է կանգնած գէմքդ սիրելի,
Ճանապարհիս նա ուղեկից է միակ,
Փորձանքի մէջ անունդ է ինձ հովանի...

Ես չեմ երգում, այն քո սիրով անսահման
Ստեղծագործում է թեւ առած իմ հոգին,
Դու շունչ ու կեանք, սրտիս հնչիւն անբաժան,
Միտք, յոյս, ցնորք դու իմ տենչանք կաթողին...

Ն. Ր. ՊԱՆԿՆԱՆ

Ա. Ձ Ա Տ Ի Ա Ծ Ը

(Եր. Սիերէկկերից)

Եւ Մօրիս Յելլերը սկսեց այսպէս.

— Լարտիգի զօրագունդը պատերազմը ըսկսելուց ի վեր անդադար մասնակցում էր կռիւն մի վայրկեան անգամ հանգիստ չունենալով: Բրուկհօլմում, Ալբրէխտհաուսերում և Նիեդերլադի անտառներում մեզ գրեթէ բւեռած պահեցին, ուր այնքան մօտեցել էինք գերմանացիներին, որ համարեա թէ կպել էինք իրար կողք կողքի:

Սակայն Բօգէի դժնդակ արտիլլերիան, որ բռնել էր Գունստէտի բարձրութիւնները, մեզ անկարելի էր դարձնում մեր ձեռք բերած դիրքը պահպանելու: Շատ ծանր էր տեսնել ինչպէս զոհ դնաց 3-դ և 9-դ զրահակիրներից և տեղաւորներից բաղկացած Միշելի յաղթական զօրագունդը Մօրգբօրնի ճակատամարտում, ուր մենք ականատես էինք զօրագնդի վերջին գինւորի ընկնելուն, պրուսական մի հուսարի հարածից: Այդ ընդհարումը բանակի լոկ աջ թւեր մի առժամանակ ազատ կացրեց:

Մենք հէնց նոր ուզում էինք դուրս գալ Նիեդերլադի վերջին մացառներից, երբ ստացւեց զօրապետի հրամանը՝ «ամեն միջոց գործ դնել կրկին Ելզասհոսէնը ձեռք բերելու»:

Կռիւը սկսւելուց յետոյ, ես երեք անգամ հանդիպեցի երկուրեակ եղբօրս՝ Ֆիլիպին, և ամեն անգամ հազիւ կարողացանք մենք այսքանն ասել, ժպտալով իրար հեռւից.

— Լաւ էս:

— Առ աչքով:

Եւ այս «առաջիմ»-ը սովորականից չէր, կրկնում եմ, որովհետեւ մեր ընկերներից շատերը ընկել էին արդէն պատերազմում, և մի կամ մէկս վայրկեանին հերթը կարող էր հասնել մեզանից ամեն մէկին, որ աւելի սարսափելի էր քան նոյնիսկ մահը, մեզ ապրողներին համար: Եւ այդ շատ պարզ է:

Ֆիլիպսը, որ դեռ հազիւ դուրս էր եկել Սէն-Կիրի դպրոցից, արդէն հրամայում էր իր զօրանմբին և իմ վաշտին. 2-դը հրամայում էր մի սպայ:

Պրուսիացիները հասկանալով Մակ-Մահոնի մտադրութիւնը, ութ թնդանոթ էին զետեղել դիւղի արեւելեան կողմում եղած կեռասինիների ետևում, Վօրթից դէպ Գոնդէրահօֆէն տանող ճանապարհի վրայ:

Մենք մտանք Ելզասհոսէն: Միտան լուսամուտից տանի չափ ընկերներով մենք այնքան էինք արձակոււմ, որ բոլորովին տաքացել կրակ էին կտրել մեր հրացանների խողովակները:

Սակայն, չընայած թշնամու շարքերում ընկածներին, նրանք դարձեալ առաջանում էին այնպիսի սեղմած կարգերով, որ կասես թէ գետնից նորերը բռնում էին ընկածների տեղը: Յանկարծ մի սև մուխ, թանձր շերտով, արգելք եղաւ մեզ դիտելու թշնամուն, և մենք շարունակեցինք հրացանաձգութիւնը, առանց իմանալու մեր նշանակեալը: Մինչ մենք շարունակում էինք այսպէս, թանձր մուխը որ բարձրանում էր դանդաղ կերպով՝ ժայթքեց հրէղէն լեզուներով:

— Գիւղն այրւում է, նկատեց մեզ հրամայող ծերունի տասնապետը, շարունակելով հրացանից արձակելը:

Պրուսացիները չէին համարձակոււմ մերձենալու. մեր թնդանոթները արգելք էին լինում. սակայն նրանք շարունակում էին գիւղը ուժեղացնել:

Այնտեղ ընդամենը մենք երեք զօրագունք էինք, Պէլլէի (Վիսսեմբուրգից ազատաձնները), Գիւմանսլիի և Լարտիգի գունդը:

* *

Ես դիտում էի դէպ գլխաւոր փողոցը. յանկարծ նկատեցի ինչպէս մի բարձրաստիճան սպայ ընկաւ: Մի հարիւրսպետ և եմթասպայ բարձրացրին նրան: Ենթասպային ճանաչեցի, եղբայրս՝ Ֆիլիպսն էր:

— Ո՛հ, տէր Աստուած, գնդապետն ընկաւ, բացականչեցի ես, չըկարողանալով ինձ զսպելու:

— Այսօր ընկնելու օր է. փոխ գնդապետի աչքը լինի լոյս, նկատեց տասնապետը, իսկ դու, տղաս, քո գործիդ կաց...

Բայց դեռ խօսքը չէր վերջացրել, երբ մի ռումբ գալով պայթեց լուսամուտի անկիւնում՝ թռցնելով տասնապետի գլուխը. մինչ այդ՝ մի ալ ռումբ էլ ընկաւ կտուրը՝ պայթեց և տունը կրակ տւեց:

Ծխով լցւեց սենեակը. էլ հնար չըկար այնտեղ մնալու, ծուխը խեղդում էր մեզ: Մենք սկըսեցինք շտապ դուրս ցատկել սանդուղքներով: Փողոցում զօրագնդերը խառնւել էին իրար:

Ֆիլիպսը ժողովեց իր մարդկանց, ապա դարձաւ ինձ.

— Հետևիր մեզ, Մօրիս:

Սարսափելի ռմբակոծութեան ներքոյ, երեսնի չափ մարդիկ, սկսանք վազել նրա ետևից: Փիւղի ծալքին զետեղւեցինք մի մեծ շինութեան մէջ, բռնելով շինութեան ամբողջ որմածերպերը: Սենեակում ընդամենը չորս հոգի էինք Ֆիլիպպի հետ, որ մեր կողքին կանգնած պարսկում էր հրացանը: Հինգ բոպէ հազիւ էր անցել մեր այնտեղ մտնելուց, երբ 74 ըդ գնդից մէկի գլուխը ճեղքւեց. իսկ միւսի փորոտիքը դուրս թափւեց:

Յանկարծ, եղբորս հրացանն ընկաւ ձեռքից և նա վայր ընկաւ:

Ես մօտ վազեցի:

— Ի՞նչ եղաւ, Ֆիլիպպ:

— Իմն ինձ հասաւ, կրծքիցս է: Լսիր, յարեց նա, զնդարեալ, որ նոյնպէս մահացող վէրք ստացաւ, յանձնեց մեզ, հարկւրապետ Կօլինին և ինձ զօրագնդի գրամարկղը...

Ապա նա կանգ առաւ, որ բերանի արիւնը թփի:

— Ես տասնութէկ հազար ֆրանկ ֆրանսիական բանկի արժէթղթեր ունիմ թղթակալի մէջ, շարունակեց նա, դու կըհազնես համազգեստս, մեզ իրարից չեն ջոկում, և այդ գումարը կըպահես: Եթէ գու չըսպանւեցիր, գերի կ'ընկնես: Խուզարկում են հասարակ զինուորին. իսկ մի սպայի չեն խուզարկիլ: Եթէ աղատուեցիր, կ'որոնես զօրագունդը և այդ սւանդը կըյանձնես նրան, ով կըլինի հրամանատարը. իսկ այժմ, շտապիր: Երբ ես մերկացրած կըլինեմ, կըպառկեցնես ինձ սենեակի խորքում եղած անկողնում, իսկ քո շորերդ էլ կողքիս կըդնես:

Ես՝ բոլորովին ապշած՝ կատարեցի մեքենաբար նրա պատւէրը:

Դուրսը խլացնող շաչիւնի մէջ լսում էրահռելի աղաղակը:

— Ահաւասիկ և նրանք, թոթովեց Ֆիլիպպը թքելով բերանի արիւնը:

Նա կասես թէ ուզում էր համբուրել ինձ: Ես գրկեցի նրան:

Նոյն միջոցին սենեակի կողպած դուռը թռաւ տեղից և երեք թէ չօրս զնդակներ ներս ընկան, սակայն առանց վնասի:

— Հանգիստ, լսեց մի ձայն, և մի պրուսական սպայ մօտեցաւ ինձ անտանելի ֆրանսերէնով:

— Դերէ էք պարոն, ձեր սուրը:

Եւ ինձ քարշ տւին ցած, ուր մերոնցից՝ լիս-

նի չափ սպաներ ու զինուորներ շրջապատած էին գերմանացիներով:

Իսկապէս ես գերի էի:

— Ես ինձ կազատեմ այլ մանրամասնութիւններից, և ձեզ նոյնպէս, շարունակեց նա: Մեզ բոլորիս քշեցին դէպի Կեօլն: Սիրտս մաքառում էր խղճիս հետ: Ես սիրում էի եղբորս ինձնից աւելի. իսկ հայրենիքս աւելի ևս: Ինձ խել էին ինչպէս մէկից, նոյնպէս և միւսից, նրանց վեհ ճգնաժամում: Միմիայն նրանք կարող են հասկանալ մեր վիշտը, որոնք երկուրեակ եղբայր են կորցրել, որ մեր վիշտը նման չէ այլ վշտերի: Այդ մեր կէսն է, որ մենք կորցնում ենք: Ֆիլիպպը և ես երբէք չէինք անջատուել մինչայն օրը, երբ նա մտաւ Սէն Կիրի ուսումնարանը: Իմ յուսահատութեանը չափ չըկար. իսկ մայրս, այն սուրբ եսասէրը, այդ հսկայական քիչ շատ գոհ էր. և այդ շատ պարզ էր թէ ինչու:

Հայրս զօրաբաժնի հրամանատար էր, նա սպանւեց Սօլֆերինոյ: Քոյրս, որ հինգ տարով միայն մեծ էր մեզանից, տասնվեց տարեկան հասակում պսակւելով մի երիտասարդ բժշկի հետ՝ բնակւում էր արեւմտեան Ֆրանսիայում: Մայրս կատարեալ միայնակ էր մնալու, նա, որ հազիւ հազ համաձայնեց, որ մենք մտնենք Պրետանէյում Փլէշի ուսումնարանը:

Թերեւս եթէ գերմանացիների հետ պատերազմ չունենայինք, ես գուցէ իրագործէի մօրս ցանկութիւնը. իրաւունք ուսանելով, իրաւաբան դառնալի, որպէս զի նրա մօտն ապրէի: Բայց, մեր երակներում, մենք զինուորի արիւն ենք կրում, ուստի և հէնց որ պատերազմը հրատարակեց, ես անմիջապէս մտայ Ֆիլիպպի զօրագունդը:

Երկուրեակները, երբէք մեզ պէս իրար նման չեն եղած: Ոչնչով, բոլորովին ոչնչով մեզ երկուսիս իրարից ջոկել չէր կարելի, այնքան մենք իրար նման էինք: Միակ տարբերութիւնը, մտաւոր կարողութիւնն էր: Ես աւելի դժւար էի ըմբռնում քան նա. իսկ այդ էլ արտաքուստ նկատելի չէր: Մնացած բոլոր բաներում մեզ անկարելի էր իրարից զնալ: Դեռ մանկութեան հասակում, մեր ծնողները մեզ ջոկում էին իրարից մեր փոքրատի տարբեր գոյներից: Փլէշի ուսումնարանում մեր նշանը համազգեստի արձանագրութեան համարն էր: Կեօլնում, դերձակի մօտ վարձած փոքրիկ

սենեակումս միմիայն ես սկսեցի մտածել իմ կեղծ դրուժեանս հետևանքի վրայ:

Ես մի խաբեբայ էի, որ սեփականել էի ինձ մի աստիճան, որ ինձ չէր պատկանում և թույլ էի տվել քաղաքացիական վարչութեան մատենանում արձանագրելու մի կեղծ մահւան դէպք: Այդ միջոցին մօրիցս մի նամակ ստացայ: Նա խնդրում էր ինձնից, որ մանրամասնօրէն հաղորդեմ նրան մահւանս դէպքը, որովհետեւ այդ լուրն արդէն հասել էր նրան:

Գիւղացիները, այն սենեակում, ուր մենք կուեցինք, գտել էին ծոցատետրս և քրոջիցս ստացած մի նամակ, և միւս օրը վերադառնալով լանձնել բոխիկ փեսայիս, պատմելով նրան իրանց աղետալի գիւտը: Նրանք պատմել էին, որ ինձ թաղել են Էլզասհոսէնի փոքրիկ գերեզմանատանը, որ դոնէ կռիւը վերջանալուց յետոյ մերոնք կարող լինէին գնալ աղօթելու շերմիս վրայ:

Փրանսիա ուղարկող բոլոր նամականքը քննութեան էին ենթարկւում, ուստի և ես ստիպւած էի թագցնել իմ իսկական ով լինելու ու պատմել կեղծ մահւանս դէպքը:

Ինձ հետ միասին գերի ընկած եղբօրս սպայ ընկերները, իմ տգիտութիւնը վերագրում էին եղբօրս մահւամբ կրած հոգեկան ծանր վշտիս: Անվտանգ ես կարող էի մնալ իբր ենթասպայ Ֆիլիպպ Յելլեր. որովհետեւ իբրեւ նախկին Բրուսսիօն (այսպէս էին անւանում, յայտնի չէ թէ ինչու, Պրիտանէյի նախկին ուսանողներին), ես կարող էի դիրքս մի կերպ պահել:

Այդ յանցանքը, որ ես գործեցի մեռանող եղբօրս վերջին կամքով, ինչպէս մի ծանր բեռ ճնշում էր ինձ: Ես անհամբեր սպասում էի որ Փրանսիա վերադառնամ, լանձնեմ զօրագնդին նրա դրամարկը և իսկութիւնը վերականգնեմ:

* *

Վերջապէս հասաւ ցանկալի ժամը: 1871-ին, ապրիլի մի առաւօտ, դեռ շատ վաղ, ես բաղնիքում էի Լիզիոյում մի գեղեցկաշէն տան դուռը, ուր ապրում էր որբւայրի մօրաքոյրս գեղանի Օդէտտի հետ: Պատերազմի միջոցին, մայրս էլ ապաստանել էր նրանց մօտ:

Ապրիլն արտակարգ գեղեցիկ եղանակ էր առնում, իսկ ծաղկալից պարտէզը սքանչելի էր ալդօրը:

Յանկարծ, ես լսեցի երկու ձայն միանգամից.

— Ֆիլիպպ, իմ Ֆիլիպպ:

Ես միայն կարողացայ գրկել դալկացած մօրս և Օդէտտին: Նրանք պինդ գրկում էին ինձ խելագարի նման, այնպէս պինդ էին սեղմում իրանց կրծքին, որ կասես թէ ինձ ուզում էին իրանցից խլելու:

Վերջապէս Օդէտտը թողեց ինձ մօրս գրկին, որ գրկում էր ինձ, սեղմում կրծքին, նայում վրաս, նորից գրկախառնում:

— Մի նայիր, նայիր Օդէտտ, տես, դարձաւ նա, մի տես թէ ինչպէս է փոխել, կասես թէ Ֆիլիպպի սոււերը լինի: Մի նայիր, տես թէ ինչպէս են վերադարձնում նրան, որին չեն սպանել: Մօրիսիս սպանեցին, և ահա թէ ինչպէս են վերադարձնում ինձ իմ Ֆիլիպպը: Ո՛հ, իմ սիրուն, առայգ զաւակներ: Ա՛հ, դուք անգութ դահիճներ: Դու էլ չես գնալ, լսում ես, չէ, չես գնալ: Ես չեմ ուզում, որ դու վերադառնաս և հիմա էլ Փարիզում սպանութեան մէջ մտնես:

— Հանգստացիր, մայրիկ, իմ զօրագունդը Հաւրէ լինում, մեզ Կոմմունայի դէմ չեն տանիլ, նկատեցի ես:

— Ե՛կ մօտեցիր, Օդէտտ, դարձաւ նա մօրաքրոջս դստերը, Ֆիլիպպը քոն էլ է, ես նախանձոտ չեմ:

— Ֆիլիպպ, լաւ սիրիր Օդէտտին: Եթէ դու իմանաիր թէ ինչպէս էր նա աղօթում, լալիս, նկատեց մայրս:

Այդ ժամանակը միայն ես լիջեցի, որ եղբայրս և Օդէտտն իրար խօսք էին տւել: Խնջ անեմ, սոսեմ նրանց, որ ես ձեզ երկուսիդ էլ խաբում եմ: Յափշտակում եմ քո վեհ թախիճդ, մայրիկ, իսկ քեզանից, ով կոյս, խլում սերդ: Մայրս գեռ էլի ոչինչ, լոկ վշտի փոխանակութիւն կըլինէր. իսկ Օդէտտի համար... վիշտը մահւան էր փոխւում: Այսպէս ես շարունակում էի դեռ մնալ իբր Ֆիլիպպ. սակայն նրա թանգագին ինքնատուրութիւնը, որի մէջ ես սպրդւել էի, այրում էր ինձ, ինչպէս Նեսուի շտպիկը:

Ինձ այնպէս էր թւում, որ ես տեսնում եմ նրան Էլզասհոսէնի գերեզմանատանից վեր կացած ինձ գոչելիս.

«Դարձրու ինձ համազգեստս, աստիճանս, նշանածս, դարձրու ինձ մօրս վիշտը, աւաղակ, վերադարձրու ինձ իմ «եսը»...

Յանկարծ, դարձաւ ինձ մայրս, և միմիայն կանայք ընդունակ են այդպիսի փոփոխութեան. իսկ նրանք, որոնք եղել են այդպիսի վայրկեան-

ԵՐՐՈՊԱՅԻ ՇԻՒԼԵՐԸ ԵՒ ԻՐ ԸՆԿԵՐԸ ԿՈՒՈՒՄ ԵՆ ՉԻՆԱՅԻՆԵՐԻ ՀԵՏ

ներում, նրանք միայն կարող են հասկանալ մայրական այդ գործովալից խնամքը. — Դու քաղցած ես, չէ՛: Այո, դու քաղցած ես, այս ինն ամիս է ինչ դու քաղցած ես: Ես ուզում եմ, որ առաջին անգամ ես քեզ համար կերակուր պատրաստեմ, քեզ կերակրեմ: Դու կաց Օդէտտի հետ, դուք շատ բան կուենաք խօսելու, իսկ ես կըզնամ:

Մատաղ կոյսի գէմքը շառագունեց ինչպէս դարնան վառ արշալոյս: Նա առեց թևս.

— Ա՛հ, այս ի՛նչ երջանիկ օր է, հոգիս, իմ սիրելիս: Ինձ թւում է թէ՛ դու նորից կենդանացել ես:

Ես գունատեցի՝ ապշած նայելով նրան:

— Այդ ի՛նչ է պատահել քեզ: Ուրեմն դու էլ ինձ չէս սիրում, ասաց նա գունատելով:

— Այո՛, այո՛, թոթովեցի ես, թողնենք մեռածներին, նրանք այլ ևս չեն կենդանանում:

— Նշմարիտ, որ ես ի՛նչ եսական եմ, յարեց մատաղ կոյսը. ես մոռացայ նրան, քս միւս կէսին, նրան, որին ես գրեթէ նախանձում էի, այնքան եմ քեզ սիրում: Յիշում ես, Ֆիլիպս, ինձ ի՛նչ ասացիր այնտեղ, օրօրոցի մօտ, երբ հրաժեշտ տւիր:

Ես կուգենայի, որ այդ բոլորին գետինը մտնէի:

— Ո՛հ, ինչպէս չէ՛, ինչպէս չեմ յիշում, կըրկնում էի ես խելագարի նման:

— Կրկնիր, ասա ինձ նորից, դարձաւ նա ինձ կասկածոտ հայեացքով:

— Ներիր ինձ, իմ անմոռանալի եղբայր, ներիր ինձ այդ ամենը...

Նա հրեց ինձ, զարհուրած նայելով վրաս:

— Ուրեմն դու Ֆիլիպսը չէս: Ո՛հ, այդ սարսափելի է: Ձէ, դու Ֆիլիպսը չես, եթէ դու Ֆիլիպսը լինէիր, կըգրկէիր ինձ և այնքան կը համբուրէիր, այնքան, որ խօսելու ժամանակ չէիր տալ:

Ասաց նա ու գունատ՝ ինչպէս մի սուեր՝ խոյս տւեց ինձնից:

— Դու Մօրիսն ես: Ուրեմն, այդ Ֆիլիպսն է սպանել, դարձաւ նա ինձ աղեկտուր ձայնով:

— Ներիր, թոթովեցի ես:

Նա սարսափելի ճիչ արձակեց ու ընկաւ անզգայ:

Մայրս, մօրաքոյրս, աղախինն այդ ձայնից մեզ մօտ վազեցին:

Նա անզգայ ընկած էր. իսկ ես չոքած հեծկլտում էի:

Ես պատմեցի նրանց բոլորը:

Մեր զօրադէշի գնդապետը ազատւելով, առանձնացել, ապրում էր Նանթի մօտ ունեցած իր մի կալածքում: Միւսին գիշերը ես ճանապարհ ընկայ, թողնելով Օդէտտին բժշկի խնամքին:

Ես մեկնեցի յանձնելու գնդապետին եղբօրս յանձնած սուրբ աւանդը և պատմելու նրան իմ սարսափելի դրութիւնս:

Գնդապետն իր սրգու նման ընդունեց ինձ իր գրկում, և խոստացաւ սպալի աստիճան, ապա արձակուրդ տւեց երեք ամսով՝ տուն վերադառնալու:

Տասնհինգ օրից լետոյ ես ստացայ խոստացածը զինուորական շքանշանով՝ «Ելգասհոսէնի ճակատամարտում ունեցած լաւ ընթացքիս և զօրագնդի զրամագլխի կէսը ազատելուս համար»:

Մի ամսից լետոյ, մեր խնամքով Օդէտտը առողջացաւ. ես պատմեցի նրան բոլորը:

Արձակուրդս վերջացաւ. ես պէտք է կրկին վերադառնայի զօրագունդս:

— Օդէտտ, ես պէտք է մեկնեմ, դարձայ ես նրան, միթաւիր մօրս:

— Ո՛հ, դու այլ ևս չես գնալ: Այս գիշեր ես տեսայ Ֆիլիպսին, նա ինձ պատւիրեց քեզ սիրելու: «Մենք երկուսս էլ միւսնոյն անձնաւորութիւններն ենք, եթէ դու սիրում ես ինձ, ուրեմն սիրում ես և նրան», ասաց նա ինձ:

— Այդ մի զոհողութիւն է, որ դու ուզում ես անել մօրս համար, նկատեցի ես:

— Ո՛հ, երդում եմ, պատասխանեց նա կարմրելով: Ապա դէպի վեր բարձրացրեց իր արտասուալից գեղեցիկ աչքերը:

— Քեզ սիրելով, այդ Ֆիլիպսին եմ սիրում:

Ես մնացի:

Մեր փոքրիկ որդին, Ֆիլիպսը, եղբօրս և իմ կենդանի պատկերն է:

ՄԱՆՈՒՉՍՐ

*
* *

Թէ երգում ուտեմ, ինձ չես հաւատալ,
Թէ սիրտս պատուեմ, կեանքից կզրկեմ:
Ժող. առած:

Երբ ես քեզ տեսայ առաջին անգամ
Եւ քո սուրբ շնչով գարուն զգացի,
Հէնց նոյն բոսիկին գերեցի, հզօր
Քո սիրուդ առաջ ես ընկայ անզօր:
Եւ այն բոսիկից ես լուռ, մտադրազ
Միշտ քեզ եմ խնդրում, հրեշտակ աննման.
Ինչպէս խաղաղ ծով եռող լատակով
Սիրտս քեզ հետ է, թէպէտ լուռ, անձայն:
Մի լուսա ինձնից սիրոյ փաղաքշտնք
Եւ ոչ էլ ճարտար լեզու բարբաջանք,
Անզօր է լեզուս — սիրտս քեզ պատմէ,
Դու ինձ հաւատան, որ սէրս սուրբ է:

Իսկ եթէ մէկը աւելի ճարպիկ
Ինձ չարախօսեց քո առաջ, ո՞վ կոյս,
Եթէ խաբւեցիր, նզովք ժալթքերով,
Աշխարհք կանչեցիր վրէժի դու անյուս,
Ո՛հ, հէթ այն անգամ այն վերջին անգամ
Թշուառիս լսիր, ծաղիկ անթառամ.
Ե՛կ արի հոգով՝ պողպատը ձեռիդ՝
Վշտացած կուրծքս պատուիր համարձակ,
Դեռ տաք իմ սիրտս բաց քո առաջիդ, —
Դու տէր ես նրան, իշխան բացարձակ.
Քննիր անաչառ, տես, ով էր արդար,
Այնտեղ դու կարգած թշուառիս համար,
Որ քեզ սիրել եմ անհուն, մինչ երկին,
Որ քեզ գերի եմ եղել բնաւին:

Կ Ա Յ Ծ

Հ Ե Յ Ն Է Յ Ի Ս Է Ր Ը

VII

1839 թւին Հէյնէն առաջին անգամ զգաց
սարսափելի կաթառի նշանները — մի հիւանդու-
թիւն, որ նրան գերեզման իջեցրեց: 1848 թւին
այդ հիւանդութիւնն այնքան ցնցեց նրա կազմը-
ւածքը, որ ստիպւեց սլառկել անկողնում և ալլևս
մինչև 1856 թ. փետրւարի 17-ը՝ իր մահաւան օրը

— վեր չըկացաւ: Նա մաշւել էր, ոտները ջարդ-
ւած էին. շուրջը տեսնելու համար մատով էր
բարձրացնում աչքերի կողերը. բոլորովին զուրկ
էր գրելու և կարդալու հնարաւորութիւնից, բայց
և այնպէս նա սլահսանում էր կատարեալ գիտա-
յութիւն. զիտէր էլ թէ որքան ծանր և երկտրա-
տեւ պիտի լինի իր մահը. բայց նա ոչ տխրու-
թիւն էր ցոյց տալիս և ոչ անհամբերութիւն:
Նրա մտաւոր ընդունակութիւններն անվնաս էին
մնացել. միտքն առաջւայ նման պարզ էր և պահ-
պանել էր բոլոր իր արագութիւնը և կենդանու-
թիւնը: Երեւակալութիւնն էլ արագ էր գործում.
սիրտն էլ նոյնպէս շարունակում էր զգայուն և
քնքոյշ լինել դէպի գեղեցիկը:

«Այո՛, գրում էր նա այն ժամանակ, ես մար-
մնով շատ հիւանդ եմ, բայց հոգիս շատ քիչ է
վնասւել և իբրեւ յոգնած ծաղիկ — նա մի փոքր
խոնարհել է գլուխը, բայց բոլորովին չի թառամել
և ամուր կերպով հաստատուել է ճշմարտութեան
և սիրոյ մէջ»:

Միակ միութարութիւնն այժմ՝ նրա ընկեր-
ների այցելութիւններն էին: Ճշմարիտն ասած, ըն-
կերները շատ քիչ էին յաճախում. նրանք շուտով
մոռացան Հէյնէին այնպէս, որ մի անգամ, երբ
Բերլինոյ այցելեց նրան, «Դուք, դուք եկել էք ինձ
այցելելու, բղաւեց Հէյնէն, ուրեմն դուք ցանկա-
նում էք միշտ տարօրինակ մարդ մնալ»: Բայց
կանայք նրան հաւատարիմ էին մնացել. տիկին
Ժորէր, դշխոյ Բելլինգոյ, կոմսուհի Վալերջի և մի
քանի նոյն դասակարգի երիտասարդ կանայք բա-
ւական կանոնաւոր կերպով այցելում էին հիւան-
դին:

Այն ժամանակ նա ապրում էր Պարիզում —
ձմեռը մի խղճուկ դղեակի մէջ, իսկ ամառը —
Պասսիի փոքրիկ ամառանոցում, որին նա բանաս-
տեղծական «Villa dolorosa» անունը տաւ:

— Այնպիսի ան-եղ դրութեան մէջ էլ նա չէր
զաղարում ձգտել դէպի սէրը: Հիւանդ ժամանակ
նրան այցելութեան եկող կանանց մէջ կար մի
դեռ ևս շատ երիտասարդ գերմանուհի — տիկին
Կրինից, որ վերջերում լայտնի էր գրականութեան
մէջ «Կամիլլա Սելգին» կեղծ ստորագրութեամբ:

Նրանց ծանօթութիւնը պատահական էր. տիկին Կրինից Վեննայից էր եկել և յանձնարարած էր Հէյնէին հասցնելու մի քանի երաժշտական սիւնետներ, որ ուղարկել էր տիկնոջ ձեռքով—նրա յարգողներից մէկը: Տիկինն անձամբ ներկայացաւ բանաստեղծին. նրանք երկար խօսեցին և հէնց այս առաջին հանդիպումից զգացին փոխադարձ ձգտումն դէպի միմեանց: Ծշտութեամբ որոշել նրանց յարաբերութիւններն անկարելի է. ահա թէ ինչ է ասում Կամիլլա Սելդին այդ յարաբերութիւնների մասին.

«Այսքան տարիներից յետոյ էլ, այսքան նոր բարեկամութիւններից յետոյ էլ, երբ ես աշխատում եմ մտաբերել թէ ինչպէս էինք մենք անցկացնում ժամանակներս, այն ժամանակ ես առանձին կերպով կանգ եմ առնում իմ այն լիշողութիւնների վրայ, թէ որքան մենք փոխադարձօրէն ուրախանում էինք միմեանց տեսնելով, թէ որքան մենք հոգեպէս կապւած էինք միմեանց հետ, մի կապ, որը մէջ մի անգամ չարտատուրւեց կեղտոտ զգացմունքով: Մեր յարաբերութիւնների մէջ ինքնահաւանութեան, փառասիրութեան, ինքն իրան ցոյց տալու նշույն անգամ չըկար: Փոխադարձաբար միմեանց զնահատելով—հէնց առաջին հանդիպումից յետոյ մեր մէջ ամեն բան վաղօրօք ընդունւած էր—ամեն բան ներում էր: Ոչ մի թիւրիմացութիւն չէր կարող լինել մեր մէջ, մենք ազատ կերպով կարող էինք արդար երեւալ մէկ մէկի առաջ, առանց վախենալու թէ մի գուցէ կեղծ դրութիւն ստեղծենք մեզ համար և որքան գեղեցկութիւն էր տալիս դա մեր յարաբերութիւններին. Այնքան հիանալի և հազաւագիտ բան էր դա, որ մինչև անգամ ուրիշներն էլ զարմացել էին և յարգանք էին տածում դէպի մեզ»:

—Բայց հազիւ թէ Հէյնէն այդքան բարձրացումներով վերաբերելիս լինէր դէպի իր ընտրուհին: Նրա Կամիլլա Սելդինին ուղղած նամակները բոլորովին հակառակն են սուլացուցանում: Այդ նամակների տոնն այնքան համարձակ էր լինում, որ Կամիլլա Սելդին վախենում էր: «Ներքի, ասում էր նա վերջերում. շուտով սա կանցնի,

տեսնում ես մօտեցող մահւան մեղքն է սա»:

Ահա, այսպէս ուրեմն՝ Կամիլլա Սելդին Հէյնէին համար աւելի քան ընկեր էր—գրեթէ սիրուհի—«վերջին ծաղիկ» մահից առաջ հոտ քաշելու համար: Տիկինը նրա քնքշութեան և երեւակայութեան կենդանութիւն էր ներշնչում. նա մատակարարում էր Հէյնէին սիրոյ վերջին իլլիւզիան: Սա էր Հէյնէի վերջին սէրը, որ ներշնչեց նրան գրել իր գեղեցիկ պօէմաներից մէկը — «Կրքի ծաղիկ», որտեղ նա բացատրում է իր յարաբերութիւնները. բանաստեղծը ինքն իրան երազում տեսնում է արդէն մեռած, գերեզմանում, որի գլխատակին բռնում է մի ինչ որ մօայլ ծառ՝ մանուշակագոյն և դեղին ծաղիկներով պսակւած. սա կրքի ծաղիկն է. այն ծաղիկը՝ որը, ինչպէս վկայում է առասպելը, բացել է Գողգոթայի վրայ թափւած Քրիստոսի արիւնի շնորհիւ: Այս ծաղկի դժգոյն բաժակը իր վրայ կրում է բոլոր այն գործիքների պատկերները, որոնցով չարչարել էին Խաչածին: Հէյնէն իր պօէմայի մէջ ասում է.

«Այսպիսի մի ծաղիկ էլ իմ գլխատակին կար, որ կռանալով դէպի իմ մարմինը—սգազգաց կնոջ պէս խուլ յուսահատութեամբ համբուրում էր իմ ճակատս, աչքերս և ձեռքս»:

«Օ, անուրջների հմայութիւն. ահա—մի գերենական, ալլակերպող ուժի զօրութեամբ կրքի ծաղիկը—դառնում է մի իսկական կին. և այդ կինը—դա նա է, իմ սիրուհին»:

«Այո, դա՛ դու ես. օ, որդեակ իմ, ես քեզ պէտք է ճանաչէի քո համբոյլներից. ծաղկի շրթնութիւններն աւելի քիչ են քնքոյշ, նրա համբոյլները—աւելի քիչ այրող»:

«Մենք միմեանց ոչինչ չէինք ասում. բայց և այնպէս՝ իմ սիրտը լրում էր քո սրտի մէջ կատարւածը: Բարձր արտասանւած խօսքը ամօթ չունի. լուրթեան մէջ է կայանում սիրոյ ողջախոհ ծաղիկը»:

«Խուլ խօսակցութիւն. բայց չէ՞ որ, չեն հատաւայ, թէ ինչպէս է թռչում ժամանակը անձայն խօսակցութեան մէջ—ամառալին գիշերւայ հրաշալի երազի մէջ, մի երազ, որ գործւած է

վայելչութիւններէց և սարսափներէց. թէ ինչ ենք խօսել միմեանց հետ, դրա մասին երբէք մի հարցնիր. հարցը լուսաճանանչ որդնից նրա փայլելու գաղտնիքը, հարցը ալիքից նրա քչքչոցի բացատրութիւնը, արեւմտեան հողմից՝ նրա տնքոցի և բողոքի խօսքը: Հարցը՝ թէ ինչ են նշանակում կարկեհանի կայծերը, թէ թնչ է ուզում ասել գիշերային մանուշակի և վարդի անուշահոտութիւնը. բայց երբէք, լսում ես, երբէք մի հարցը թէ թնչ էին խօսում իրար հետ մեռած մարդը և տանջանքի ծաղիկը լուսնի ճառագայթների տակ—թաղման այգու մէջ»:

Կամիլա Սելդին, որ այնպէս բանաստեղծօրէն մարմնացրել էր Հէյնէի անուրջները, ցնորքները, հակապատկերն էր ներկայացնում Մատիլդան. հեգնական իրականութիւն, բայց իրականութիւն, որը՝ այնուամենայնիւ գրաւիչ էր: Տարիքը նրան չէին փոխել. նա առաջնայ պէս շատախօս էր, ինքնահաճ և կիրք շարժելու չափ գեղեցիկ: Զի կարելի ասել, որ նա անտարբեր էր դէպի իր հիւանդ ամուսինը. նա կարողացածին չափ հոգ էր տանում հիւանդին, բայց հէնց որ կարիք չէր զգացում նրա ներկայութեան և ծառայութիւններին, իսկոյն և եթ դուրս էր գնում տնից և առաջնայ պէս անհոգ և ուրախ ուղևորում էր դէպի Ելիսեան դաշտերը, սլոտում էր խանութներ, լաճախում էր թատրոններ և կրկէսներ. բայց նա այնուամենայնիւ՝ պահպանում էր Հէյնէի վրայ ունեցած իր թովիչ իշխանութիւնը, այնպէս որ Հէյնէն հիւանդ ժամանակ էլ գրում է իր Մակսիմիլեան եղբօրը.

«Ես Մատիլդային սիրում եմ գրեթէ առասպելական կրքով և քնքշութեամբ. ես այդ ժամանակամիջոցում վայելել եմ սարսափելի բախտաւորութիւն, վայելել եմ՝ ամենասաստիկ կրքերի շփոթութիւն և երջանկութիւն—մինչև անգամ աւելի՝ քան կարող էր տանել իմ զգացած բնաւորութիւնը»:

Հէյնէն դէպի իր կինը տածած անզուսպ կիրքն աւելի էլ պարզ արտայայտել է իր հետեւեալ ողբերգական խոստովանութիւնների մէջ.

«Սև կինը քնքշութեամբ մօտեցրեց իմ գրչուի իր կրծքին. ախ, իմ մագերս ճերմակեցան աչտեղում, որտեղ թափւեցան նրա արտասուքները. երբ նա ինձ գրկեց, ես կաթաճահար եղայ, նրա գրկելուց՝ ուժերս կորցրի. երբ նա համբուրեց իմ աչքերս՝ ես կուրացայ. նա ծծեց իր վայրենի շրթունքներով, այո, նա դուրս ծծեց իմ ոսկորների ուղեղը»:

Բայց յետոյ Հէյնէն աւելի քնքոյշ—գրեթէ հայրական զգացմունք է յայտնում դէպի իր կինը. նա սարսափում է, մտածում է թէ ինչ կըլինի Մատիլդան իր մահից յետոյ:

«Այդ չար մահը, բացականչում է նա, այդ չար մահը մօտենում է ինձ գեղին ձի հեծած. ես լսում եմ նրա սմբակների հարաւճները, ես լսում եմ նրա ոտների ձայնը. մռայլ հեծեալը եկել է իմ ետեւից—նա ինձ տանում է, ախ, ես պէտք է թողնեմ Մատիլդային. օ՛, իմ սիրտը դրա հետ հաշտել չի կարող. նա իմ կինս էր և իմ զաւակը. եթէ ես գնամ սուերների աշխարհը՝ նա կը մնայ այրի և ուրբ: Ես թողնում եմ նրան միայնակ այս աշխարհում, միայնակ կնոջս, որդուս, որ հաւատարմով իմ արիութեան՝ հանգստանում էր սրտիս վրայ. նա ինձ հաւատարիմ էր և անվրդով: Օ՛, երկնային հրեշտակներ, դուք հասկանում էք իմ պաղատանքը, իմ լացը. երբ ես գերեզման կիջնեմ, սլահապան հանգիսացէք իմ կնոջ, որին ես սիրում էի, սլաշտսւան և բարերար եղէք նրան, որ ձեզ է նմանում. խնամեցէք նրան, հոգացէք Մատիլդային—իմ խղճուկ մանկիկիս»:

Այսպէս ահա Հէյնէն, Մատիլդայի և Կամիլայի մէջ տեղ հետամուտ էր վայելել ցնորքների վայելչութիւնները և քնքշութիւնը, որոնք իշխող էին հանգիսացել նրա վրայ ամբողջ կեանքում. և երբէք կեանքը նրան այնքան գեղեցիկ չէր երևացել, որը ըստ երևութիւն տրւել էր նրան միայն սիրելու համար:

«Օ՛, պաղատում էր նա, մի անգամ ևս, իմ կեանքիս լոյսը մարելուց առաջ, սիրտս փշրելուց առաջ, մի անգամ ևս մեռնելուցս առաջ կըցանկանայի վայելել կնոջ սէրը»:

Բայց նա արդէն բոլորովին զրկւել էր աչքի լույսից և ուժերը կատարելապէս սպառուել էին. այնուամենայնիւ՝ նա այսպիսի դրութեան մէջ էլ — զրեթէ գերեզմանի շէմքում — տառամ է. —

«Դրութիւնս սարսափելի է. ես գրկում եմ,

բայց ոչինչ չեմ զգում, ես գրեթէ ոչինչ չեմ տեսնում. իսկ շրթունքներս այնքան անզգացալի են, որ համբոյրն անհաշիւ է դարձել ինձ համար և սակայն՝ աւելի դժւար է առանց համբոյրի մնալ քան տռանց խօսքի»:

Ա. Տ. Բ.

ԴԻՕԴԻՆԵՍԻ տառած յանդիմանութիւնները կեղծաւորներին, անսկստիւններին, դուռնիներին, պճնասէրներին և այլոց ու նրա խօսակցութիւնը ֆիլոսոֆիոսի հետ:

II

Դիօդինէսը յանդիմանում էր հաբուստներին նրանց շուայութեան և դատարկապարտութեան համար. նրանք բարկանում էին Դիօդինէսի վրայ և հեռանում, սակայն ճշմարտութիւնը յաճախ տանջում էր նրանց խղճատեսքը և նրանք նորից սկսում էին վիճարանել Դիօդինէսի հետ:

Մի անգամ նրա մօտ եկաւ մի հարուստ մարդ, Ֆիլոմէդօն անունով: Սա շատ անգամ խօսած էր նրա հետ, կամենալով Դիօդինէսին համոզել, թէ իր նման հարուստները յարգանքի արժանի են:

— Դիօդինէս, միթէ դու կարծում ես, թէ իմ կեանքը դուր կանցնի:

— Չըզիտեմ, — պատասխանեց Դիօդինէսը, — միայն ես եմ թաղարում եմ, որ իւրաքանչիւր մշակ, մի որևէ ջրկիր քեզանից աւելի յարգանքի արժանի է:

— Խնչպէս: Ինչո՞ւ, բացականցեց Ֆիլոմէդօնը բարկութեամբ:

— Մի բարկանալ, Ֆիլոմէդօն, դրանով ինձ չես վախեցնիլ, ես քեզ ասում եմ ճշմարիտը, — շարունակեց Դիօդինէսը: Չընայելով դու շատ ինքնասէր ես, բայց ամենայն դէպս՝ տեսնում ես այն զանազանութիւնը, որ կայ քո և մշակի մէջ: Ձրկիրը շատ աղքատ է, — դուք, հարուստներդ, արհամարհում էք նրան, — բայց և այնպէս նա մարդկանց ծառայում է, և օգուտ տալիս: Իսկ դու ինչ օգուտ ես տալի՝ մարդկանց: Ես դէմքիդ վրայ նկատում եմ բարկութեան կիճիւններ, ինչո՞ւ: Ամբոքի բարկութիւնդ, աւելի լաւ է ընկերաբար

զրուցաբաններ: Դու ամենայն օր մօտ քառասուն տաղանդ (մօտ 100 բուբ.) ես դադում:

— Ուրեմն ինչ, — ընդհատեց նրան Ֆիլոմէդօնը: — Այս միկնոյնը քեզ եմ ցանկանում, դու ինքդ ես մեղաւոր, որ չես ուզում ինձ հետ հաց կտրել, ես միշտ հրաւիրել եմ քեզ սեղանակիցս լինելու, բայց դու քո հալարտութեամբ մերժել ես:

— Ո՛չ, Ֆիլոմէդօն, ես հպարտ չեմ, այլ համեստ եմ, ոչ կարող եմ և ոչ էլ կամենում եմ անձնատուր լինել չարչարանքներին: Ես դրանցից ազատ եմ, և իմ ազատութիւնս չեմ փոխիլ աշխարհի ոչ մի գանձի հետ:

— Ես ես, Դիօդինէս, չեմ զգում ինձ սարուկ: Այդ հարստութիւնը, կարծես թէ, երկնքիցն է ինձ վրայ թափւում և ես այդ բանից զրկւել չեմ կարող, այլ դրանով զարճանում եմ, զգում եմ որ ես էլ այնպէս անկախ եմ, որպէս և դու:

— Համեմատել ինձ և քեզ՝ այդ անկարելի է: Չէ որ, այն բոլորինչ դու վատնում ես, խլում է մի որևէ անձից: Իսկ ես համարեա թէ ոչ ոքից բան չեմ վերցնում:

— Բայց օրէնքով այդ բոլորն իմն է:

— Այո, մինչև անգամ եթէ իրաւունք ունենայիր տիրապետելու այդ բոլոր հարստութեանը, այն ժամանակ որքան պարտական կըլինէիր տալու մարդկանց յանուն յարգարութեան: Խնչքան արտօնութիւններ, ինչքան զանազան օգուտներ և իրաւունքներ է տալիս քեզ քո հարստութիւնը: Արդ՝ ինչո՞ւ ես վարձատրում դու այն մարդկանց, որոնց շնորհիւ այդ բոլորը ձեռք ես բերում:

Բայց չէ որ, Դիօդինէս, դու էլ ես շատ օգուտներ ստանում մարդկանցից, ապա փոխարէնն ինչ ես վճարում նրանց:

— Այդ բանումն էլ ինձ զանազա-

նութիւն կայ մեր մէջ: Ահա, ասեմ թէ ինչով եմ օգուտում մարդկանցից: Ինձ միմիայն հարկաւոր է, որ թոյլ տաս չնչիլ թաւր օդ, խմել պարզ ջուր, և սւտել մի կտոր հաց, որ քաղցից չըմուռնեմ, իսկ սրտ համար, դու գիտես որ շատ քիչ բան է հարկաւոր: Հազուադու էլ չքեղ չէ և հաւատացած եմ, որ մարդիկ, սրանց թուում և իմ հայրենակից կորնթացիները, թոյլ կըտան ինձ որ լմազատ կամքովս հագնեմ այս տեսակ հագուստ: Նթէ ինձնից կըլսեն այս իմ վերջին հազնելիքս էլ, ես մերկ կըմնամ, և իմ մերկութիւնը, հէնց առաջին հանդիպողին կըստիպի ծածկել որ և է ցնցոտիքով մարմինս ու ես դարձեալ հազնեւած կըլինեմ: Նթէ չարչարելիս լինեմ սովից, իմ չարչարանքները կարծես ցնեն մարդկանց խիղճը, նրանք ինձ կըկերակրեն և ես դարձեալ յաղեցած կըլինեմ: Այդ բանում հաւատարմ եմ, ուստի և անգործ եմ ու ինձ լիովին ապահոված եմ զգում: Այդպիսի անգործութիւն ձեռք բերելու համար, հարկաւոր է ունենալ որքան կարելի է քիչ կարողութիւն, այնքան քիչ, որ իւրաքանչիւր աղքատ աւելի շատ ունենայ քան թէ դու, որ ոչ ոք չընախանձի քեզ: Միմիայն այն ժամանակ կըլինես դու բախտաւոր: Արդ՝ նայիր քեզ վրայ, Ֆիլոմէդօն, ինչ ես պահանջում մարդկանցից: Չէ որ դու անբաւական կըլինէիր, եթէ մարդիկ քեզ էլ նոյնը տային, ինչ որ ինձ են տալիս: Դու նրանցից առաւել ես պահանջում: Նրանցից միքանիսները պէտք է հերկեն քո արտերը, միւսները հօտերդ պիտի պահպանեն, այլք պիտի աշխատեն քո դործարաններում, պէտք է կարեն քո թանգադին հագուստները և կամ դորձեն դորդեր, որ դու փուս քո սենեակներում և վրէն ման դաս: Դու պահանջում ես, որ մարդիկ քեզ համար ուտելիք

պատրաստեն և խաղողից գինի, որ-
պէս զի նրանով զւարճանաւ: Պա-
հանջում եւ, որ մարդիկ քո առաջ
կատակերգութիւններ և ողբերգու-
թիւններ ներկայացնեն և երգեն քո
սիրած երգերը... Մի խօսքով քո բո-
լոր պահանջներդ, — բայց ինչքան
բազմաթիւ են դրանք, — պէտք է
ուրիշները կատարեն: Դու ոչինչ չես
չինում, ոչինչ, բացի ուսելուց, խմե-
լուց, պարելուց, համբուրելուց, քնե-
լուց և հրամայելուց, և այդ բոլորը
դու քո քառասուն տաղանդի ուժով
ես անում, որոնք յափշտակած են
նոյն մարդկանցից: Ի՞նչպէս պէտք է
մեծ լինեն քո պարտաւորութիւնները
դէպի մարդիկ, իսկ դու նրանց մա-
սին մինչև անգամ չես էլ մտածում.
քեզ առաւել զբաղեցնում է այն, թէ
որպիսի կերակուր կը մատուցանեն
այսօր ճաշին:

(Կըշարունակել)

«ՎԼԱԴԻՄԻՐ» ՇՈԳԵՆԱԴԻ ԽՈՐ- ՏԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ- ՆԵՐԸ

Վլադիմիր շոգենաւի վրայ պա-
տահած աղէտի մասին հետեւեալ
ճիշտ տեղեկութիւններն են հաղոր-
դում.

Վլադիմիր շոգենաւի նաւաստի-
ների պատմում են, որ շոգենա-
ւը գիշերւայ ժամը 1-ին Թարխան-
կոտն անցնելիս նաւաստիի օգնա-
կան Մաթէէնը աջ կողմից նկատում
է լոյս. այդպիսի լոյս վառում են
սովորաբար նաւի ետեւում, երբ տե-
նում են, թէ ուրիշ նաւ էլ է գալիս:
Մաթէէնն իսկոյն դուրս է կանչում
շոգենաւի նաւապետ Արիտենին. վեր-
ջինս բացի այդ լոյսից ուրիշ լոյս չը
տեսնելով և կարծելով, թէ այդ լոյսն
իրանց առջիցն է, նաւն ուղղում է
դէպի ձախ: Վլադիմիրը մի քանի
սաժէն չանցած՝ յանկարծ տեսնա-
յաւի վրայ մօտ 300 սաժէն հեռա-
ւորութեամբ այս անգամ ուրշ լոյսեր
են երևում. պարզ տեսնում է, որ
սնյայտ շոգենաւը դէպի Վլադիմիր

շոգենաւի աջ կողմն է գալիս: Նկա-
տելով որ շոգենաւը պիտի խորտակ-
ւի, նաւապետ Արիտենը հրաման է
տալիս շոգենաւին յետ դնալ. բայց
արդէն ուշ է լինում: Նկող շոգենաւի
ցռուկը ընդհարում է Վլադիմիրի
աջ կողքին և ծակելով՝ մտնում է
նաւի մէջ: Նաւապետ Արիտենը Նկա-
տելով, որ անյայտ նաւը ուղղում է
յետքաշւելով հեռանալ Վլադիմիրից,
պատահում է իր երրորդ օգնակներին
մի քանի նաւակներով անցնել այդ
նաւը, որպէս զի նրա վախճանն
արգելեն: Սակայն դեռ մի քանի բո-
պէ չանցած՝ ծովի ջուրը սկսում է
լցւել նաւի հնոցը, և էլէքտրակոն
լոյսն իսկոյն մարում է: Այդ միջոցին
զարթնում է մեքենավար Ջոանկելիչը
և պատահում է իր օգնականին էլէք-
տրիական գործին նորից բան գցել,
բայց մեքենան այլ ևս չի գործում:
Շոգենաւն այսպէս արագ ջրով լցե-
լով՝ փրկութեան միակ յոյսը մնում է
նաւի կողքերից քաշ արած նաւակ-
ներով տեղափոխել: Սակայն Վլա-
դիմիրի վրայ չորս նաւակներից եր-
կուսն ջարդւած են լինում, իսկ ան-
յայտ նաւն էլ արդէն բաւական հե-
ռացած է լինում: Ուստի նաւապետը
պատահում է մնացած երկու նա-
ւակները ծով իջնցնել և զարթնած
կանանց ու երեխաներին տեղափո-
խել նրանց մէջ:

Իսկ նաւապետի օգնական Մաթ-
էէնն երեք նաւազներով մնալով իս-
լական Վոլոմբիա շոգենաւի վր-
այ, կանչում է նաւապետին և
խաղացիներից օգնութիւն է պա-
հանջում, բայց տեսնելով, որ մերժում
են, սկսում է իր նաւազների օգնու-
թեամբ յետ անել այն շոգենաւի նա-
ւակները, որպէս զի դրանցով գոնէ
խորտակող նաւին օգնութեան գնայ:
Բայց խաղացիները ոչ միայն արգե-
լում են, այլև խփում են ուսու նա-
ւազներին, երբ նրանք նաւից ցած
են իջնում: Այդ միջոցին երևում են
մի ուրիշ նաւի ճրագներ. խաղացի-

ներն էլ գիշում են 3 նաւակ տալ:
Մինչ այդ՝ Վլադիմիրի սինեակները
լցւում են ջրով. ուղևորներից շատերը
տեսնելով, որ նաւակները ուշանում
են, սկսում են ջրի երեսին պահող
գօտիկներ կապել իրանց մէջքից և
ծովն ընկնել: Իսկ ծովը այդ միջոցին
յորձանք է տալիս և շատերն այդտեղ
խեղդւում են և կամ սպանւում են
ընդհարումից:

Իսկ Վլադիմիր շոգենաւից նկա-
տելով նոր մօտեցող նաւի լոյսը,
հրային փամիռլաներ են արձակում,
և առագաստը նաւթով վառում: Ու-
ղևորներից ազատւում է մի քահա-
նայ, որ իր հետ վերցրած է լի-
նում մի բարձ. ազատւում է մի մայր
իր երեխայի հետ, նոյնպէս մի քանի
մարդիկ, որոնք գօտիկ են ունեցել:
Վերջապէս 1 1/2 ժամից յետոյ Վլա-
դիմիրը թողնում է ջրի մէջ և նա-
ւապետն ու մնացած նաւազները
նաւակ են նստում և գնում դէպի Վո-
լոմբիան: Այդ միջոցին աղէտի տեղն
է հասնում Օգէստայից եկող Մինէուս
շոգենաւը. նա տեսնում է Վլադի-
միրի նշանի լոյսերը, բայց երբ մօ-
տենում է, Վլադիմիրը ծովի ափն
է լինում, իսկ ծովի երեսին լողալիս
է լինում մի նաւակ ապտուած ուղևոր-
ներով:

Այս աղէտալի անցքը պատահել է
Թարխանկոտից 32 մղոն հեռու,
որտեղ ջուրը 21 սաժէն խորութիւն
ունի:

Վլադիմիր շոգենաւի վրայ, ինչ-
պէս ասում են, ուղևորների թիւը
140 է եղել. ազատւած են 102 հոգի,
իսկ նաւի ծառայողներից խեղդւել
են 2 նաւաղ և 4 ծառայ: Բոլոր խեղդ-
ւածների թիւը 41 է:

Խեղդուողները թուում են ամու-
սիններ Աստածատուրեանները, իսկ
երեք դիակ չի ճանաչւում, դրանցից
երկուսը կնոջ է, մէկը մարդու:
Ջրասղոյներն ամեն օր ծովից հա-
նում են խեղդւածների այլանդակւած
դիակներ: Նրկու հոգի ստացած

վերջերից մեռել են, երկուսն էլ խեղագարելու «Վոլոմբիա» շոգենաւի նուապետը, որ մեթոմ էր ուղևորներին օգնել, ուղեցել է փախչել: Նա պիտի դատուի ռուսաց ծովային օրէնքներով: Իսկ կան և շատերը, որոնք պնդում են, թէ խտլացիները մեծ օգնութիւն արին ուղևորներին և ազատաձեռնների մեծ մասին նրանք են ազատել: Վլադիմիր շոգենաւն ասում են, ռուս նաւապետների անզգուշութիւնից է խորտակել, քանի որ տեսել են «Վոլոմբիայի» վրայ կրակներ և կարող էին զգուշանալ:

Պ. Վ. ԿՈՐՇԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹԱՂՈՒՄԸ

Յուլիսի 4-ին, օրը ցերեկով, մի քսոմենի եղեռնագործութիւն կատարեց: Կովկասեան երկաթուղու կառավարչի օգնական ինժեներ Կորչը ժամի 2-ին, երբ երկաթուղու վարչութեան մէջ պարտապնդներն աւարտեց, դուրս եկաւ երկաթուղու կառավարչի դիւանատնից և դնում էր իր տուն: Նա հանգիպեց նախկին օբեր-կոնդուկտոր Գարչէին, որը կտրելով նրա առաջը, սկսեց խնդրել Կորչից պաշտօն, որովհետեւ ինքն արձակած է պաշտօնից, առանց որ և է պատճառի: Նրբ Կորչը պատասխանեց, թէ՛ «Նա ձեր գործի հետ ծանօթ չեմ, դիմեցէք դիւանատան կառավարչին», յանցաւորը հանեց դաշոյնը և կամենում էր հարեածել նրան: Տեսնելով այդ, Կորչը վազեց դէպի փողոցի մէջտեղը, սակայն մարդասպանը յարձակեց նրա վրայ և այնպէս զօրեղ հարեւած հասցրեց նրա կողքին, որ Կորչը արիւնաթաթախ ընկաւ դետին. այն ժամանակ չարագործը կարողացաւ էլի դաշոյնի երկու հարեւած տալ: Կորչին վիրաւորելուց յետոյ, յանցաւորը վազեց երկաթուղու շարժման բաժնի կառավարիչ Զօլտնիցկիի կարիսկտը, որի ձեռքը նոյնպէս վիրաւորեց և փախչում էր. նրա հետեից հասան ինժ. Բալիւկովիչ և մի քանի ծառաներ և ձերբակալեցին: Գարչէին ռուս է, օրէնքուրդի, նագւորնի սօվետնիկի որդի և առաջ սո-

վորելիս է եղել Թիֆլիսի գիմնազիայում. 30 տարեկան է: Դարչէնին երբ ոստիկանատուն տարան, յայտնեց որ ինքն գիտէ, թէ ինչ է սպասում իրան. հէնց այդ օրը ինքն կարգացել է Թագաւոր Կայսրի հրամանը, որի գորութեամբ նա դիւնորական դատարանին կենթարկել և կախաղան կրքարձրացնել. սակայն այդ բոլորը ոչինչ նշանակութիւն չունի, և ինքն չէ փոշմանում իր արածի համար:

Յունիսի 6-ին կատարեցաւ Կորչի թաղումը: Առաւօտեան 10 ժամին հանդուցեալի բնակարանն եկան կառավարչապետի օգնական կոմս Տատիչչի, Թիֆլիսի նահանգապետ Իշւ. Շերլաչիձէ, նրա օգնական կոմս Տիգէնհուզէն, Թիֆլիսի կոմենդանտը, քաղաքապետը, Անդրկովկասեան երկաթուղու վարչութեան բոլոր ծառայողները և բազմաթիւ յարգողներ: Թաղման հանդիսին ներկայ էին և Թիֆլիսի համքարները իրանց դրօշակներով, երկաթուղիական դպրոցի աշակերտները, երաժշտական երկու խումբ, և ժողովրդի ահագին բազմութիւն: Նրկու դիակուքերի վրայ դրած էին մինչև 46 պսակներ, Թագման հանդէսը կատարեց եպիսկոպոս Ալէքսանդր բազմաթիւ հոգեւորականութեան հետ Ալէքսանդր-Նէվսկայա եկեղեցում: Պատարագից յետոյ յուղարկաւորութեան հանդէսը դիմեց դէպի այն տեղը, որտեղ տեղի էր ունեցել սպանութիւնը, ուր հոգեհանգիստ կատարեց: Թաղումը տեղի ունեցաւ Կուկիայի գերեզմանոցում, ուր մի քանի ճառեր խօսեցան, որոնց մէջ նկարագրուում էր հանդուցեալի ազնիւ բնաւորութիւնը, բարիութիւնը և անսահման ներողամտութիւնը:

ԴԱՅՐՈՑԱԿԱՆ

Ինչպէս «Տարագում» առաջուց յայտնել էինք, Վեհափառ Կաթողիկոսը առանձին կոնդակով Սենտդի անգամ Վահան վարդապետ Տէր-Գրիգորեանին նշանակել է ճեմարանի ընկտօր լիազօր իրաւունքներով, կազմելու առաջիկայ ուսումնական տարւալ հա-

մար ուսուցչական խումբ, որ ինչպէս յայտնի է, հին խումբը լուծւած է: Ի նկատի ունենալով, որ այժմեան թւով ճեմարանում աշակերտներ պահելն ահագին ծախք է պահանջում, Կաթողիկոսը իր կոնդակի մէջ ասում է, որ աշակերտներն թիւը պիտի իջեցնել մինչև 100-ի, բոլորն էլ գիշերօթիկ: Սրանցից 80-ը պիտի ռուսահայերից լինին, իսկ 20-ը թիւրքահայերից: Ճեմարանի նպատակը պիտի լինի արժանաւոր եկեղեցականներ և ուսուցիչներ պատրաստել, ռուսի և կրօնական — բարոյական ուղղութեան վրայ պիտի մեծ հոգ տարւի:

Այսօր, առաւօտեան ժամի 11-ին լինելու է քաղաքի Նորաշէնի ս. Աստուածածին եկեղեցու օրինորդաց դպրոցի եօթն պատգամաւորների ընտրութիւնը: Այսերկրորդ անգամն է նշանակւում ընտրութիւն. ծխականների օրինական թիւ չըգումարւելով, առաջին անգամ չէր կալացել ընտրութիւնը: Երբ այս անգամ էլ ծխականներ քիչ լինին, այն ժամանակ թեմիս առաջնորդն է իր կողմից նշանակելու պատգամաւորներին, իր հրատարակած «Կանոնքի» հիման վրայ:

Առաջիկայ երեքշաբթի, յուլիսի 12-ին երեկոյեան ժամի 7-ին նշանակւած է Ներսիսեան դպրանոցի հոգաբարձուների ընտրութիւնը: Չայն պիտի ունենան այն պատգամաւորները, որոնք ընտրութեան ներկայ կըլինեն, իսկ չգրաւոր ձայներ չեն ընդունւելու: Ընտրելու են 12 հոգաբարձու և դրանց 4 փոխանորդ:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԵՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ

զրադարան կառուցած զնդապետ Դ. Մանուկ-բէյի ներարերութեամբ:

Ստացանք Թիֆլիսի հայոց հրատարակչական ընկերութիւնից մանուկների ընթերցանութեան համար «Անճոռնի բաղիկ» գրքովը, Սեդեքի հեքիաթներից: Տպւած է սոյն թիւն վրաց հրատարակչական տպարանում, պարունակում է 24 միջադիր էջ, գինը 5 կոպէկ է:

Կոտմ ենք որ շուտով տպագրութեան է յանձնելու պոլսեցի գրագէտ պ. Մ. Դարազաչեանի «Քննական պատմութեան հայոց» երկու հատորով աշխատութիւնը, որի առաջին հատորը տպագրւած է եղել Պոլսում և սպառւել է, իսկ երկրորդ հատորի ձեռագիրն է ուղարկել, որ անտիպ էր մնացած: Շուտով մամուլին է յանձնելու նաև ընկերութեան Շէքսպիրի «Համլետ» ողբերգութիւնը, որ բնագրից տաղաչափութեան է վերածել պ. Մասէս-խան Մասէսեանը, որ, ինչպէս ասում են, թարգմանած ունի նաև ուրիշ եւրոպական հեղինակների յայտնի երկեր:

ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ № 5 — 6

ՄԱՅՈՒՍ—ՅՈՒՆԻՍ

«Ա Ղ Բ Ի Ի Ր»

Ի ո վ ա ն գ ա կ ու թ իւ ն

Թ ա չ ն ա ճ ա ն ճ ե Ր (կօլիբրիներ) պատկեր: Ա շ ու ղ ը (ոտանաւոր) — Ծ եր ու կ ի: Ս ա Ր Գ ի Օ Ր Հ ա ս ը - Յ ա Ր. Թ ու մ ա ն ե տ ն ց ի: Ա ն տ է Ր Բ ո յ ն (ոտանաւոր) — Ս ը ի ն գ ի: Չ ը Հ ն ա ց ո ղ ք ս ա կ — Ի. Մ ա Ր կ ո ս ե տ ն ց ի: Ե ղ ջ ե Ր ու, վրաց. թարգմ. Դ. Տ.-Դ աւ լ թ ե տ ն ց ի (պատկերներով): Ջ ա տ կ լ ա յ զ ա ու ը — Օ Ր. Վ. Ն աւ ա տ ա Ր գ ե տ ն ի: Մ օ ա (պատկեր): Ի ն տ գ ի տ ա կ ա ն. — Պ ա տ կ ե Ր ն ե Ր թ ը ու չ ու ն ն ե Ր ի կ ե ա ն ք ի ց. — Ա մ ե ն ա փ ո թ Ր և ա մ ե ն ա մ ե ծ թ ու չ ու ն ն ե Ր ը. — Դ. Ա ու ղ ջ ա ղ ա չ ա կ ա ն կ ա ն ո ն ն ե Ր: Զ աւ ա ճ ա լ ի թ:

«Տարազի» սոյն համարի առաջին երեսում տպագրւած է Թիֆլիսցիներին էլ ծանօթ ռուսաց անւանի դերասանուհի Մարիա Գալիլովնա Սախնայի պատկերը, որ յուլիսի սկզբներում սկսել էր իր գաստրոլները Թիֆլիսի Արքունական թատրոնում և անհուն էստետիկական հաճութիւն պատճառել իր գեղեցիկ խաղով և մշակւած միմիկայով:

Եւրոպացի Շիդլէր նկարիչը, որ չինաց զինւորական ծառայութեան մէջն էր, մի անգամ կամեցաւ Իւնան քաղաքը նկարել. նա բարձրացաւ մի բլուր և նստեց մի ծառի տակ և սկսեց նկարել: Չինացիները հետաքրքրւելով, չըջապատեցին նկարչին և զարմացած նայում էին նրա գործին: Վերջը Շիդլէրը այլ ևս չըկարողացաւ նկարել, նրա ընկերները վերցրին փայտերը և սկսեցին չինացիներին ծեծել: Այստեղ չինացիների համբերութիւնը հատու. հանեցին դանակները և յարձակեցին խեղճ Շիդլէրի վրայ: Վերջինս հանեց ատրճառակը, դէմ ընկաւ ծառին և սկսեց արձակել, բայց ինչ կարող էր անել կատաղած չինացիներին: Վերջապէս նկարիչը կիսակենդան վայր ընկաւ գետնին և վայր տարել էր նրան, եթէ այդ միջոցին քաղաքից զօրքը օգնութեան չըհասնէր: Շիդլէրը մահւանից ազատեցաւ, բայց նրանից յետոյ, երբ քաղաքից դուրս էր գնում, իր հետ միշտ զօրք էր տանում:

մանր յուրեր

Լուսաւորութեան միմիկայութիւնը թոյլատրել է զնդապետ Մանուկ-բէյի Լազարեան ձեմարանին կտակած 65 հազար Ր. գումարը ձեմարանի վերանորոգութեան համար ծախսելու և զրադարան ու գիշերօթիկ դպրոց կառուցանելու: Այդ հիմնարկութիւնները կանաւանեն Գիշերօթիկ դպրոց և

Պոլսում, յուլիսի 27-ին պատահած երկրաշարժը շատ մեծ վնասներ է տուել թէ չինութիւններին և թէ բնակիչներին: Հարիւրաւոր մարդիկ են մնացել փլած աւերակների տակ, շատ չինութիւններ հիմնադատակ են եղել: Փչացած է 200 հոգի, վնասները հաշւում են 6 միլիօն լիրա: Երկրաշարժը սկսւելու ժամանակ, շատ տեղերում և կղզիներում կրակ է երեւացել և մոլխով պատուել է երկինքը: Ղալաթիայի նաւամատոյցն էլ ձեղքւելով՝ ջուր է դուրս ցայտել, որին յաջորդել է ծուխ:

Շարժումն այնքան զօրեղ է կղել, որ հեռագրաթիւերը կտրւել են, Բնակիչները փախել են քաղաքից և բաց երկնքի տակ են տալում, վախենալով մի գուցէ կրկնւի երկրաշարժը:

Եւ այսպէս այստեղ աղէտ Ան ծովի վրայ՝ շոգեմաւի խորտակելով, այնտեղ Պոլսում սարսափելի աղէտ և բազմաթիւ զոհեր, աւերումներ, լաց և կոծ...

Այս տարի, Թիֆլիսի հայ և վրացի բնակիչներից զինւորական ծառայութեան համար սրուած է վերցնել 32 հոգի:

Անցեալ կիրակի, յուլիսի 3-ին Մոզնու և Զրկինեց եկեղեցիների վերընտրութիւններով վերջացաւ Ներսիսեան դպրոցի համար հոգաբարձուներ ընտրելու համար եկեղեցական պատգամաւորների ընտրութիւնը: Ընտրութիւնները սկսեցին եռանդով և աջող հետեանքներ էլ ունեցան: Առաջագիմականկուսակցութեան կողմից ընտրւած են 48 պատգամաւորներ, միւս կողմից 21, այն ինչ անցեալ տարի վերջինս ունէր 32 ձայն, սակայն այս ընտրութիւններին կատարեալ պարտութեան կրեցին:

«Մշակը» հաղորդում է, թէ երաշխաւորել չէ կարող, թէ թիւքաց Սուլթանը թոյլ է տւել Ազգային ժոթով դումարել պատրիարք ընտրելու համար: Իսկ իբրեւ յոր հաղորդում են մեզ, որ պատրիարքական տեղապահի պաշտօնի համար մասնացոյց են լինում Նիկոմիդիայի առաջնորդ Ստեփաննոս Յովակիմեան և Մաղաքիա Օրմանեան եպիսկոպոսներին:

Ֆինանսիստների մինիստրը հրամայել է յանձնաժողով կազմել հետադատելու այն պատճառները, որոնցից առաջացել է «Վլադիմիր» շոգենաւի խորտակումը: Յանձնաժողովը պահուելու է նաև այն հարցով թէ լինչպէս պէտք է անել, որ Սև և Ազովկան ծովերի վրայ բանող շոգենաւերով գնացող ուղևորների կեանքը ապահովւած լինի:

Ի Մ Ա Ս Տ Ն Ե Ր

Գիշերօթիկ դպրոցները իրանց պակասութիւններովն հանգերձ՝ առաւել գերադաս են որոշ գաղափարի համար:

Միշտ ուրիշների աջակցութեան դիմովը ի վերջոյ կորցնում է իր բնաւորութեան ինքնուրոյնութիւնը և այս հանգամանքը մեծամեծ թշւառութիւնների պատճառ է դառնում:

Գիտութիւնը փափկացնում է սիրտը, ներշնչում է հեղուկութիւն և զուլթ:

Տաղանդը զարգանում է մեծ նախ հանգարտութեան մէջ. իսկ

բնաւորութիւնն աշխարհային փոթորկալի ազմկի մէջ:

Հագեպէս բախտաւորութիւն միայն նա է զգում, ով նրան ձեռք է բերել աշխատանքով ու համբերութեամբ:

Գեօթէ

Խմբագիր: Հրատարակիչ՝
ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

տեղեկատու

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱԻՌ ՀԻՒԱՆԳԱՆՈՅ
Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԳԵԱՆԻ

(Կ ու կ ի ա, Վ օ ր օ ն ց ո լ ի ա ը-
ձ ա ն ի հ ա ն դ է ալ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:
Ա Ռ Ա Ի Օ Տ Ն Ե Ր Ը՝

Բ. Ա. Ն ա ա ա ա ա ա ա ա ա ա — 11 —
12 ժ. վճարութեան և վիճակա-
կան (սիֆիլիս) հիւանդութիւնների:

Կ. Մ. Զ ի կ ո լ ա ն ի — 9 — 10 1/2 ժ.
աչքի և նեարդային հ.

Գ. Գ. Բ ու դ կ ո վ ա կ ի — 10 1/2 —
11 1/2 ժ. ներքին, երկխայոց և կա-
նանց հ.

Ի. Ֆ. Պ ր օ ա ա ա ի — 11 1/2 — 12 1/2
ժ. ալանջի, կոկորդի, բթի և կրծքի
հ.

Կին-բժիշկ Տ ու ր ր ո լ ի — 12 1/2 —
1 ժ. կանանց հ.

Ա, Պ. Կ ա ա ա ա ա ա ա ա ա ա — 1 — 1 1/2
ներքին և երկխայոց հ.

Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր Ը՝

Բ. Ե. Ն ա ա ա ա ա ա ա ա ա ա — 7 — 7 1/2
ժ.

Ի. Ա. Ֆ ր ա ն ց ի ու ա — 7 — 7 1/2 ա-
լանջի, կոկորդի և քթի ու նեարդա-
յին հ. երկուշաբթի, չորեքշաբթի և
ուրբաթ.

Ա. Գ. Գ ու դ կ օ ք ի մ ի-խոշորացու-
ցական հետազոտութիւն է անում
մէդի, խիսի, արեան, կաթի մէջ և
այլն:

Վճար 50 կ.: Համախորհուրդի
(կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար
առանձին:

Հիւանդանոցումը ընդունում են
և գիշերօթիկ հիւանդներ:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապ. Ն ա ա ա ա ա ա ա ա ա ա:

ԱՂԲԻԻՐ և ՏԱՐԱՁ

Նարունակում է ներկայ թւականի բաժանորդագրութիւնը և բաց-
ւած է երկրորդ կիսամեակինը:

ԱՂԲԻԻՐԻ տարեկան գինը 3 ռ. է, կես
տարւանը 2 ռ., ՏԱՐԱՁԻՆԸ տարեկան 6
ռ., կես տարւանը 3 ռ.:

Նոր բաժանորդը կարող է ստանալ բոլոր լոյս տեսած №№-ը ա-
ռանց բացառութեան:

Պրէմիաներ ստացող բաժանորդը, բացի բաժանորդագրին՝ պէտք է
ուղարկի Ա. Ա Ր Ի Ի Ր Ի համար 1 ռ., Տ Ա Ր Ա Ձ Ի 4 ռ.:

Հասցէն՝ Тифлисъ, редакция «Агбюръ», կամ «Таразъ».

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նամակույ թեմի եկեղեցական
ծխական միգասեան դպրոցների
համար գիւղերում՝ հարկա-
ւոր են Դ. դասակարգի ուսու-
ցիչներ: Ռոճիկը՝ ըստ առաջին
կողմի: Բացի դրանից, տրւում
է նաև ճանապարհածախք, բնա-
կարան, փայտ և ծառայ: Յան-
կացողները թող դիմեն ինձ՝ ի
Նամակի:

Թեմական տեսուչ՝

Նշիշէ քահ. Գեղամեանց:

3—2.

Վ. Ա. ՀԱՌՈՒՌՈՒՄ ԵՆ

Հետևեալ մեծագիր տառեր- ները.	Բ.	Կ.
ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԻԿ	»	50
ԴԱՄԱՌ-ՔԱԲԻՊԱ.	»	40
ԲԱՖՖԻ	»	40
Պ. ԱԴԱՄԵԱՆ	1	»
Դամարով առնողներին գիջումն կը- լինի: Աղարկում է Էվերադիւր զճա- րով:		

Դիմել՝ Թիֆլիս, Տարկեսյ Կո-
մոնացի.

Վաճառում են

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

- 1) ԽՕԼԵՐ, ԿՕԳԼԵԼԻ մէկ տար-
ւածով, զինն է 10 կ.
- 2) ԱՐԻՈՒԹԵԱՆ ԹԵԻԵՐԸ, սրտ-
կերպարդ (թարդ.) զինն է 30 կ.
- Դիմել՝ «Տարադի» խմբագրութեան:

Н О В Ы Й
ПРАКТИЧЕСКИЙ АНГЛИЙСКИЙ УЧЕБНИКЪ

И

САМОУЧИТЕЛЬ

О. МАКСИМОВОЙ

„ТЕОРИЯ НА ПРАКТИКЪ“.

Издание выходит выпусками (всего около 40),
каждый въ печатный листъ (16 страницъ).
Цена на всё издание 3 руб., съ доставкою и пере-
сылк. 4 руб.

Можно наложеннымъ платежемъ.

Отдельные выпуски высылаются за 21 коп. поч-
тсовыми марками.

Вышла уже первая часть его съ „Клю-
чемъ“, словаремъ и интереснѣйшей хрестома-
тійей, состоящей изъ разсказовъ и стихотворе-
ній для самостоятельнаго перевода съ англій-
скаго языка и одного большаго разсказа (въ
16 страницъ), для письменнаго перевода на ос-
нованиіи пройденнаго, съ русскаго на англійскі-
языкъ.

Вышедшіе выпуски высылаются и выдаются при под-
пискѣ.

Это—самый полезный и занимательный са-
моучитель, заключающій въ себѣ все нужное
для скорѣйшаго и легчайшаго и ученія англій-
скаго языка. какъ то: правила чтенія и произ-
ношенія (произношеніе указано русскими бук-
вами), Самодиктантъ, Ключъ, всю грамматику,
упражненія и пр. Главнымъ образомъ Самоу-
читель „Теорія на Практикѣ“ приучаетъ гово-
рить, понимать прочитанное и писать. Въ немъ
все основано на анекдотахъ, которые ученику
приходится обсуждать, такъ что съ перваго
урока ученикъ имѣетъ дѣло со связными, ос-
мысленными фразами и чисто разговорнымъ
языкомъ. Начиная со второй части Самоучите-
ля, каждый выпускъ его имѣетъ литературное
приложеніе, приспособленное къ постепенно
увеличивающимся знаніямъ ученика и выхо-
дящее совершенно отдѣльно отъ Самоучителя.
Это одинъ изъ большихъ извѣстнѣйшихъ и
крайне интересныхъ англійскихъ романовъ,
вполнѣ доступный даже для дѣтей-подрост-
ковъ. Романъ этотъ можетъ быть переплетенъ
со своимъ словаремъ совершенно отдѣльно отъ
Самоучителя и составить очень цѣнный и ин-
тересный, во всѣхъ отношеніяхъ, томъ, кото-
рый въ отдѣльной продажѣ со словаремъ бу-
детъ стоить не менѣе 5 руб.

Вмѣстѣ съ приложеніемъ Самоучитель будетъ со-
держатъ не менѣе 60 листовъ. т. е. 900—1000
страницъ

АДРЕСЪ: С.-Петербургъ. Пушкинская ул.
д. № 7, кв. № 13. Господжѣ издательницѣ ан-
глійскаго самоучителя „Теорія на практикѣ“,
Ольгѣ Ивановнѣ Максимовой.

Каталогъ изданій О. Максимовой для полученія
иностранныхъ языковъ высылается при требо-
ваній БЕЗПЛАТНО. 5—3.

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳ.
ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդը
ձեռնարկելով բանալու Թիֆ-
լիսում ընկերութեան ԿԵՆ-
ԴՐՈՆԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳԱ-
ՐԱՆ — ԸՆԹԵՐՑՄԱՆ, որի
մէջ պէտք է մտնեն բոլոր
լոյս տեսած հայերէն գրքե-
րը և լրագիրները, նոյնպէս
և ուրիշ լեզուներով տպա-
գրած ընտիր երկասիրու-
թիւններ, կովկասագիտու-
թեան և արևելագիտութեան
վերաբերեալ, սրանով դի-
մում է այն անձանց, որոնք
կրցանկալին իրանց մատենա-
դարանները նւիրել կամ
վաճառել ընկերութեան՝ բա-
րեհաճեն գրքերի ցուցակ-
ներն և իրանց պայմաններն
ուղարկել ընկերութեան Խոր-
հրդին մինչև օգոստոսի 30-ը:
(10) 5 — 4

ՄԵՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Լոյս է տեսել արդէն Լօնդօնում և ստացւել է Թիֆլիսում
ձեռնապակու (Փարֆորի) վրայ

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԻԿԻ

ՄԵԾԱԴԻՐ (28×18 սանտ.) ՊԱՏԿԵՐԸ

օրերս կըստացւի և

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒՆԸ

Իւրաքանչիւր պատկերը պատրաստած է այնպէս, որ պէտք
չունի ոչ առանձին շրջանակի և ոչ էլ առանձին յենարանի:
Այս պատկերները իրանց գեղեցկութեամբ, լինելով մեր երկ-
րի համար չը տեսնուած նորութիւն, անշուշտ կըգրաւեն
ամենանուրբ ճաշակ ունեցող գեղարւեստագէտի ուշադրու-
թիւնը և հրապուրը:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ ՍԵՂԱՆԻ ՎՐԱՅ ԴՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԵՆ

ԱՄԵՆ ՄԻ ՊԱՏԿԵՐԻ ԳԻՆԸ ԵՐԵՔ ԲՈՒԲԼԻ Է

Նա՛ ով «Աղբիւր-Տարազին» միանազ բաժանորդ է գրել,
պրէմիաներով հանդերձ, իրաւունք ունի այդ պատկերներից
միայն մի մի օրինակ ձեռք բերել, հատը 1 ռ., վճարե-
լով և ճանապարհածախսը:

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

պատկերը ձեռնապակու վրայ

Հատը 3 ռ., ճանապարհածախսով 4 ռ.

Դիմել՝ Тифлисъ, АГБЮРЪ-ТАРАЗЪ.

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ր

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԻԿԻ

ՆՈՐ ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՊԻԿ ԵՒ ԹՈՒՆԻԿ

Գ Ի Ր Ք Ը

Գինն է 60 կոպ.

Յանկացողները բարեհաճեն դիմել Մայր Աթոռոյ Տպարանական
վարչութեան:

ԱՐԻՍՏԱՆԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԵԳՐԵՆԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆԱԿ. ԽՆԴԻՆԵՐ

Ծախւում է յայտնի՝ գրավաճառանոցներում,
Բազու ԱՐԾՐ ապարանում: Գինը 1 ռ.